

KATARZYNA MICHALAK*

PRZESŁANKI WSZCZĘCIA KONSUMENCKIEGO
POSTĘPOWANIA NIEWYPŁACALNOŚCIOWEGO
(*SURENDETTEMENT PERSONEL*) I POSTĘPOWANIA
PROWADZĄCEGO DO UWOLNIENIA Z RESZTY DŁUGÓW
(*RETABLISSEMENT PERSONEL*) WE FRANCJI

Niniejszy artykuł, mając na celu analizę przesłanek wszczęcia francuskich postępowań oddłużeniowych, stanowi jednocześnie próbę odpowiedzi na pytanie, czy regulacja ta może być wzorem dla ustawodawcy polskiego. We Francji idea ochrony dłużnika wywodzona jest z Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r., a w szczególności z jej podstawowej proklamowanej wolności — równości wobec prawa i sądu. Obowiązujące na mocy ustawy z dnia 1 sierpnia 2003 r. n° 2003–710710 kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*d'orientation et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*), konsumentckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personel*) oraz postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*) stanowią skuteczne narzędzia kształtowania realiów społecznych i gospodarczych we Francji. Problematyka nadmiernego zadłużenia konsumentów jest przedmiotem zainteresowania także w Polsce, gdzie aktualnie trwają prace nad uchwaleniem ustawy regulującej nadmierne zadłużenie konsumentów¹.

* Autorka jest doktorantką w Katedrze Prawa Cywilnego na Uniwersytecie Jagiellońskim, po egzaminie sędziowskim.

¹ W dniu 24 października 2008 r. Sejm RP uchwalił rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (druk sejmowy nr 831), którego tekst, zgodnie z art. 52 regulaminu Sejmu, został przekazany Marszałkowi Senatu i Prezydentowi (por. <http://orka.sejm.gov.pl/SQL.nsf/ustawyall?OpenAgent&6&27>).

Poniżej zostaną przedstawione poszczególne przesłanki najpierw formalnoprawne, a następnie materialnoprawne, jakie muszą zostać spełnione w celu wszczęcia konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) i postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablisement personnel*).

I. ROZWIĄZANIA LOKALNE

Pierwsza ustawa regulująca upadłość osób fizycznych we Francji, z dnia 1 czerwca 1924 r., n° 1924–06–01 wprowadzenie francuskiego prawa handlowego w departamentach Haut–Rhin, Bas–Rhin i Moselle (*portant introduction des lois commerciales françaises dans les départements du Haut–Rhin, du Bas–Rhin et de la Moselle*), dotyczyła tylko mieszkańców departamentów Haut–Rhin, Bas–Rhin i Moselle². Wywodząca się z prawa niemieckiego, procedura upadłości osób fizycznych (*faillite civile*) została następnie inkorporowana do kodeksu handlowego (*code de commerce*) i stanowi dla mieszkańców departamentów Haut–Rhin, Bas–Rhin i Moselle alternatywne postępowanie upadłościowe, obok obowiązujących na całym terenie Francji postępowań oddłużeniowych. Według art. L. 670–1 kodeksu handlowego (*code de commerce*), przepisy dotyczące postępowania upadłościowego prowadzonego w stosunku do przedsiębiorców (*difficultés des entreprises*) stosuje się odpowiednio do osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami, które mają miejsce zamieszkania (*domicile*)³ w którymś z departamentów Haut–Rhin, Bas–Rhin lub Moselle, jeżeli wykażą się dobrą wiarą, a ich niewypłacalność jest oczywista⁴. Charakterystyczne jest, że temu postępowaniu podlegają zarówno długi niepochozące, jak i pochodzące z działalności gospodarczej⁵. Postępowanie może być wszczęte z urzędu, jednakże częściej inicjowane jest wnioskiem dłużnika lub prokuratora. W zależności od kondycji upadłego, mogą być prowadzone postępowania układowe (*sauvegarde* lub *redressement*) albo postępowanie likwidacyjne (*liquida-*

² Tereny obecnych departamentów Haut–Rhin, Bas–Rhin i Moselle przed I wojną światową należały do Niemiec, gdzie procedura upadłości osób fizycznych istniała już od 1877 r. Po I wojnie światowej obszar ten powrócił do Francji, która zachowała dla mieszkańców tych departamentów „faillite civile” na bazie prawa niemieckiego.

³ W rozumieniu art. 102 kodeksu cywilnego (*code civil*), który stanowi, że miejsce zamieszkania jest tam, gdzie jest główny ośrodek życiowy (*principal établissement*).

⁴ Jest to bardziej restrykcyjne rozwiązanie od aktualnie obowiązującego na całym terytorium Francji — kodeksu konsumenckiego, który po nowelizacji z dnia 1 sierpnia 2003 r., loi n° 2003–710 kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*d’orientation et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*), za podstawę ogłoszenia upadłości wymienia niewypłacalność, nie wymagając jej oczywistości, przy czym przy badaniu sytuacji materialnej dłużnika brane są pod uwagę tylko długi niepochozące z działalności gospodarczej.

⁵ Tak V.J.–L. Vallens: *La faillite civile*, Une institution du droit local d’Alsace et de Moselle: *Jurisclasseur periodique* — *Semaine juridique édition Générale* (dalej w skrócie: JCP G) 1989, I, 3387. — V; również J. Bigot: *L’application en Alsace–Moselle du redressement et de la liquidation judiciaires aux particuliers*, *Gazette du Palais* (dalej w skrócie: *Gaz.Pal.*) 1990, I, s. 349.

tion). Postępowanie likwidacyjne (*liquidation*) poprzez sprzedaż majątku dłużnika i przekształcenie długów w zobowiązania naturalne prowadzi do oddłużenia niewypłacalnego dłużnika, który ma szansę na stworzenie w przyszłości nowego majątku nieobciążonego żadnymi zobowiązaniami⁶.

II. DANE EKONOMICZNE

Praktyczne zainteresowanie upadłością konsumencką we Francji wzrosło pod koniec lat 80. pod wpływem trzech głównych przyczyn społeczno-ekonomicznych⁷:

- eksplozji kredytów konsumenckich;
- zmian na rynku nieruchomości (zapewnienie mieszkania przestało być domeną państwa, a zmienny rynek nieruchomości spowodował w sytuacji spadku cen, że zaciągnięty kredyt na mieszkanie mógł przewyższyć realną wartość tego mieszkania);
- wzrostu stopy bezrobocia.

Powołując się na dane statystyczne, wskazać należy, że między 1993 a 2003 r. liczba wniosków do komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) wzrosła z 68 863 do 165 493⁸. Począwszy od 1991 do 2006 r. liczba składanych wniosków rosła średnio w tempie 7% rocznie, w tym średnio 17% składanych wniosków było odrzucanych przez komisję do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*)⁹. Przeważająca większość wniosków (prawie 90%) związana jest z nadmiernym zadłużeniem względem banków, a długi względem banku często obejmują około 75% wszystkich długów. Ponadto, ostatnimi czasy zanotowano wyraźny wzrost zadłużenia u osób starszych w wieku ponad 60 lat¹⁰.

We Francji upadłość konsumencką przez dłuższy czas kwalifikowano jako „aktywną”, tzn. będącą rezultatem nadmiernego zaciągania kredytów. Aktualnie postrzega się ją raczej jako „pasywną”, tj. przez pryzmat braku środków finansowych,

⁶ W odróżnieniu od postępowania likwidacyjnego (*liquidation*), postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) prowadzi do wygaśnięcia objętych tym postępowaniem wierzytelności.

⁷ Por. V. Vigneau: *Guillaume-Xavier Bourin*, Droit du surendettement des particuliers Litec 2007, s. 2–5.

⁸ Tak Bank Francji (*Banque de France*), dane statystyczne dostępne na stronie internetowej: http://www.banque-france.fr/fr/publications/telechar/catalogue/stat_surend.pdf.

⁹ Tak Bank Francji (*Banque de France*), statystyki funkcjonowania komisji do spraw niewypłacalnościowych, dostępne na stronie internetowej: http://www.banque-france.fr/fr/publications/telechar/catalogue/stat_surend.pdf.

¹⁰ Dane statystyczne, na które powołuje się V.P. Trisson-Collard (w:) *Rapport introductif au colloque de Reims sur la prévention du surendettement*, Les petites affiches (dalej w skrócie: LPA), 10.04.2003, n° 72, s. 5; É. Doligé (w:) *Avis au nom de la commission des finances du contrôle budgétaire et des comptes économiques de la nation du Sénat*, Doc. Sénat, n° 405, s. 151 oraz X. Lagarde (w:) *Prévention du surendettement et dispositif de protection du consommateur*, LPA, 10.04.2003, s. 14.

które powiązane z wypadkami życiowymi, takimi jak choroba, inwalidztwo, rozwód, bezrobocie, uważa się za główną przyczynę upadłości¹¹.

III. EWOLUCJA USTAWODAWSTWA W ZAKRESIE UPADŁOŚCI KONSUMENCKIEJ

Pierwsza ustawa krajowa dotycząca upadłości konsumenckiej — loi n° 89–1010 dotycząca zapobiegania i uregulowania problemów związanych z niewypłacalnością osób fizycznych i rodzin (*relative a la prévention et au règlement des difficultés liées au surendettement des particuliers et des familles*) — pochodzi z dnia 31 grudnia 1989 r.¹² Nie chciano korzystać ani z lokalnych rozwiązań departamentów Haut–Rhin, Bas–Rhin i Moselle, ani z wzorów innych państw Unii Europejskiej. Z tego też względu stworzono własny system podzielony na dwie fazy: administracyjną i sądową¹³. Z jednej strony powołano departamentalne komisje do spraw nadmiernego zadłużenia osób fizycznych (*commission d'examen des situations de surendettement des particuliers*) mające na celu zbadanie kondycji finansowej konsumenta i stworzenie planu oddłużenia (*plan conventionnel de règlement*) na bazie ugody pomiędzy dłużnikiem a wierzycielami. Z drugiej strony wprowadzono procedurę sądową (*procédure collective de redressement judiciaire civil*), w której sędzia mógł zastosować środki władzy publicznej¹⁴.

¹¹ Por. G. Raymond, artykuł *Surendettement*, JurisClasseur Commercial, 1.06.2006 r.

¹² Tzw. *loi Neiertz*. Nazwa pochodzi od nazwiska Véronique Neiertz, ówczesnej Sekretarz Stanu do spraw Konsumentów (*Secrétaire d'État à la Consommation*), która podjęła inicjatywę stworzenia tej ustawy.

¹³ Ustawa ta wówczas była traktowana jako tekst eksperymentalny; tak: F.J. Crédot et Y. Gérard: *Prévention et règlement des difficultés liées au surendettement des particuliers et des familles*, Revue de droit bancaire et de la bourse (dalej w skrócie: RD bancaire et bourse) 1990, s. 7.

¹⁴ Takie jak: wstrzymanie egzekucji (*suspension provisoire des procédures d'exécution*), odroczenie terminów spłat, obniżenie wysokości odsetek.

Dane statystyczne Banku Francji (*Banque de France*) z dnia 12 czerwca 2007 r. dotyczące funkcjonowania komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*):

Wykres 1

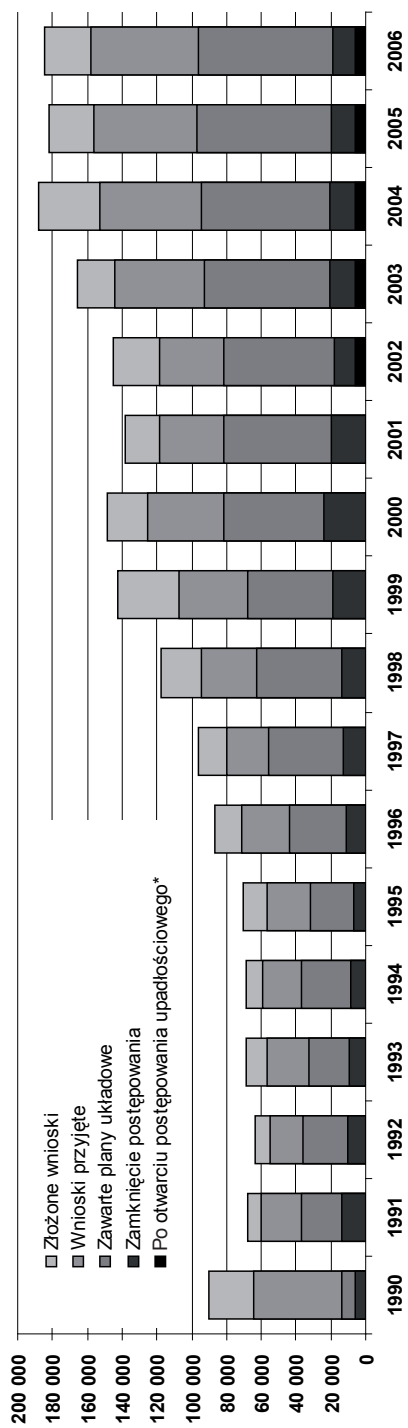

Tabela 1

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Złożone wnioski o ogłoszenie upadłości	90 174	68 075	63 830	68 863	68 608	70 112	86 999	95 756	117 854	142 219	148 373	137 994	145 348	165 493	188 176	182 330	184 866
Wnioski przyjęte	64 320	60 240	55 067	57 003	59 000	56 400	71 588	80 161	94 349	107 062	125 462	118 691	118 533	144 231	153 185	155 946	157 950
Zawarte plany układowe (<i>plan conventionnel de redressement</i>)	13 662	36 866	35 755	32 934	37 280	32 131	43 357	55 971	62 677	67 599	81 934	81 131	81 294	93 012	94 415	97 391	95 853
Zamknięcie postępowania	6334	14 029	10 470	9317	8895	6847	10 865	12 859	14 118	18 539	24 328	19 832	18 229	20 221	20 506	19 859	19 296
Po otwarciu postępowania oddłużeniowego*													5972	6109	5988	5949	5945
Zalecenia komisji do spraw niewypłacalnościowych (<i>commission de surendettement</i>) zatwierdzone i ogłoszone przez sędziego						1062	11 246	11 131	11 321	11 314	17 173	23 635	24 552	26 615	31 927	29 514	29 991
Decyzja komisji o przekazaniu wniosku sędziemu celem ogłoszenia postępowania prowadzącego do uwolnienia dłużnika z reszty długów (<i>retablisement personel</i>), po uzyskaniu zgody dłużnika**															16 321	19 259	24 190

*) Dane od 2002 r.

**) Postępowanie prowadzące do uwolnienia dłużnika z reszty długów (*retablisement personel*), które weszło w życie ustawą z dnia 1 sierpnia 2003 r., n° 2003-710.

Ustawa ta, wielokrotnie nowelizowana, została poddana trzem zasadniczym reformom¹⁵:

- pierwsza reforma miała miejsce 8 lutego 1995 r.¹⁶, kładła nacisk na fazę administracyjną i zawarcie ugody przed komisją, miała ona na celu odciążenie sądów i wzmocnienie roli komisji do spraw nadmiernego zadłużenia osób fizycznych (*commission d'examen des situations de surendettement des particuliers*), nadając jej uprawnienia sędziego;
- szersza reforma została przeprowadzona ustawą z dnia 29 lipca 1998 r.¹⁷, objęta była szerszym planem tzw. walki z wykluczeniem społecznym; obejmowała ona nie tylko upadłość „aktywną”, ale również „pasywną” i przewidywała możliwość umorzenia długów częściowo lub nawet całkowicie¹⁸;
- ostatnia nowelizacja z dnia 1 sierpnia 2003 r.¹⁹ wprowadziła obok konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) w przypadkach bardzo trudnych — kwalifikowanych jako „niemożliwość sanacji” (*situation irrémédiablement compromise*) nowe postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów po ukończeniu postępowania (*retablissement personnel*), obejmujące również długi podatkowe.

IV. ZESTAWIENIE PRZESŁANEK MATERIALNOPRAWNYCH I FORMALNOPRAWNYCH WSZCZĘCIA KONSUMENCKIEGO POSTĘPOWANIA NIEWYPŁACALNOŚCIOWEGO (*SURENDETTEMENT PERSONEL*) I POSTĘPOWANIA PROWADZĄCEGO DO UWOLNIENIA OSOBY FIZYCZNEJ Z RESZTY DŁUGÓW (*RETABLISSEMENT PERSONEL*)

Konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personnel*), na podstawie art. L. 330–1 zd. 1 kodeksu konsumenckiego²⁰, może być wszczęte

¹⁵ Aktualnie przygotowywana jest również nowa reforma, która ma być odpowiedzią na tzw. raport Canivet, tj. raport komitetu analizującego stosowanie znowelizowanych przepisów z ustawy z dnia 1 sierpnia 2003 r. n° 2003–710.

¹⁶ Ustawa n° 95–125 organizacja sądownictwa oraz procedury cywilnej, karnej i administracyjnej (*organisation des juridictions et à la procédure civile, pénale et administrative*).

¹⁷ Ustawa n° 98–657 nastawienie na walkę z wykluczeniem społecznym (*orientation relative à la lutte contre les exclusions*).

¹⁸ Więcej na temat upadłości konsumenckiej przed nowelizacją z dnia 1 sierpnia 2003 r. zob.: P. Tereszkiwicz: *Postępowania upadłościowe i niewypłacalnościowe dla konsumentów w Stanach Zjednoczonych i niektórych krajach europejskich* (cz. 2), *Transformacje Prawa Prywatnego* (dalej w skrócie: TPP) 2000, nr 3 oraz A. Kozłowska-Szczerba, M. Porzycki, P. Tereszkiwicz, A. Waclawik: *Postępowanie w przypadku niewypłacalności dłużnika* (w:) A. Machowska, K. Wojtyczek (red.): *Prawo francuskie*, t. I, Wolters Kluwer 2004, s. 409–410, 440–447.

¹⁹ Ustawa n° 2003–710 kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*orientation et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*).

²⁰ We francuskich aktach rangi kodeksowej istnieje podział na część legislacyjną — obejmującą ustawy, którą oznacza się literą L, oraz część wykonawczą — obejmującą rozporządzenia, oznaczając ją literą R.

w stosunku do osoby fizycznej, będącej w dobrej wierze, która znalazła się w sytuacji niewypłacalności. Niewypłacalność (*surendettement*) charakteryzuje się niezdolnością do spłaty długów nie pochodzących z działalności gospodarczej, które stały się wymagalne bądź wkrótce staną się wymagalne, jak również pokrycia zobowiązań z tytułu poręczenia lub odpowiedzialności solidarnej za długi przedsiębiorcy prywatnego lub spółki, o ile dłużnik nie był faktycznie lub prawnie jej podmiotem zarządzającym.

Natomiast, uregulowane w art. L. 330–1 zd. 3 kodeksu konsumenckiego, postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) przeznaczone jest dla dłużników, którzy znaleźli się w sytuacji kwalifikowanej jako „niemożliwość sanacji” (*situation irrémédiablement compromise*), charakteryzującej się oczywistą niemożliwością zastosowania środków zaradczych (*recommandations*) przewidzianych dla konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement*)²¹.

Brzmienie art. L. 330–1 kodeksu konsumenckiego należy interpretować łącznie z art. L. 333–2 kodeksu konsumenckiego, który wymienia przypadki utraty prawa do oddłużenia (*déchéance du débiteur*)²², art. L. 333–3 kodeksu konsumenckiego statuującym zasadę subsydiarności postępowań oddłużeniowych względem przepisów prawa handlowego²³ i art. L. 333–3–1 kodeksu konsumenckiego umożliwiający wszczęcie postępowań oddłużeniowych obywatelom Francji mieszkającym poza granicami państwa²⁴. Aby dłużnik mógł skorzystać z procedury oddłużeniowej, musi więc spełnić wiele przesłanek, które w tym artykule, wzorem przesłanek procedury cywilnej²⁵, podzielono na przesłanki formalnoprawne i materialnoprawne.

4.1. PRZESŁANKI FORMALNOPRAWNE

Wniosek o wszczęcie konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) lub postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) dłużnik składa do sekretariatu komisji do spraw niewypłacalnościowych, który wstępnie sprawdza wszystkie

²¹ Artykuły L. 330–1 oraz L. 333–2 do L. 333–3–1 kodeksu konsumenckiego definiują warunki upadłości konsumenckiej. Artykuły od L. 331–1 do L. 331–6 kodeksu konsumenckiego określają procedurę przed komisją do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), a artykuły od L. 332–1 do L. 332–4 kodeksu konsumenckiego procedurę przed sędzią komisarzem (*juge de l'exécution*). Natomiast środki zaradcze (*recommandations*) przewidziane są w artykułach od L. 331–7 do L. 331–11, L. 333–1 oraz od L. 333–4 do L. 333–8 kodeksu konsumenckiego. Wszystkie artykuły części legislacyjnej są uzupełnione przez część wykonawczą, a to od art. R. 331–1 do R. 332–37 kodeksu konsumenckiego.

²² Szerzej na ten temat w pkt 4.2.3.1 niniejszego artykułu.

²³ Szerzej na ten temat w pkt 4.2.1 niniejszego artykułu.

²⁴ Por. V. Vigneau: *Les conditions de recevabilité de la procédure de surendettement ou le droit au surendettement*, Contrats concurrence consommation (dalej w skrócie: Contrats, conc.consom.) 2003.

²⁵ Por. E. Till: *Materialne austriackie prawo konkursowe*, Lwów 1907, s. 8 i n.; oraz szerzej na temat podziału przesłanek na materialnoprawne i formalnoprawne zob. K. Michalak: *Materialnoprawne i formalnoprawne przesłanki ogłoszenia upadłości spółek handlowych*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2006, nr 1, s. 10–19.

przesłanki formalnoprawne wniosku. Wniosek dłużnika dopiero w dalszej kolejności weryfikowany jest przez samą komisję do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*). Niespełnienie którejkolwiek z przesłanek formalnoprawnych uniemożliwia wszczęcie postępowania oddłużeniowego i skutkuje co do zasady zwrotem wniosku.

Przesłanki formalnoprawne związane są z samym postępowaniem, warunkują one wszczęcie postępowania i przeprowadzenie go zgodnie z prawem procesowym. Wśród nich wyróżnia się: jurysdykcję krajową, właściwość sądu i wymogi formalne wniosku. Przesłanki formalnoprawne są jednakowe dla wszystkich postępowań, zarówno konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*), jak i prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*).

4.1.1. JURYSDYKCJA KRAJOWA

Jurysdykcja sądu francuskiego i komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) istnieje przede wszystkim, jeżeli dłużnik ma miejsce zamieszkania (*domicile*) we Francji, co wynika z art. 3 kodeksu cywilnego w związku z art. R. 333–7 kodeksu konsumenckiego²⁶.

Zauważyć należy, iż art. L. 330–1 kodeksu konsumenckiego nie precyzuje obywatelstwa (*nationalité*) osoby fizycznej podlegającej konsumenckim postępowaniom upadłościowym, gdyż zgodnie z art. 3 kodeksu cywilnego *loi de police*²⁷ dotyczy każdego podmiotu zamieszkującego terytorium Francji (*habitent en France*). Tym samym nie ma znaczenia obywatelstwo dłużnika ani nawet czy dłużnik ma uregulowany pobyt we Francji²⁸.

Łącznikiem jurysdykcyjnym jest miejsce zamieszkania dłużnika (*domicile*) we Francji, bez względu czy długi zostały zaciągnięte we Francji, czy za granicą²⁹.

²⁶ Art. R. 333–7 kodeksu konsumenckiego wskazuje właściwość terytorialną komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) wedle miejsca zamieszkania (*domicile*) dłużnika. Miejsce zamieszkania (*domicile*) zgodnie z art. 102 kodeksu cywilnego oznacza główny ośrodek życiowy dłużnika (*principal établissement*) i chociaż termin ten nie jest tożsamy z występującym w art. 3 ust. 1 rozporządzenia WE nr 1346–2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. WE L 160/1 z 30 czerwca 2000 r.) łącznikiem jurysdykcyjnym, jakim jest główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika (*le centre des intérêts principaux du débiteur*), rozumianym jako miejsce, w którym dłużnik zazwyczaj zarządza swoją działalnością i jako takie jest rozpoznawalne przez osoby trzecie, to obydwa te łączniki wiążą się z miejscem stałego i zwykłego pobytu dłużnika.

²⁷ W prawie polskim zbliżoną funkcję spełnia klauzula porządku publicznego uregulowana w art. 6 prawa prywatnego międzynarodowego (ustawa z dnia 12 listopada 1965 r., Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.). W prawie francuskim nie ma legalnej definicji „*loi de police*”, jednakże przyjęto w orzecznictwie i doktrynie, że obejmuje ona najważniejsze strefy porządku publicznego, takie jak: prawo rodzinne, prawo pracy, ochrona konsumentów, prawo autorskie i własność intelektualną.

²⁸ Tzw. karta pobytu (*la carte de séjour*).

²⁹ Tak Sąd Kasacyjny (Cour de Cassation, dalej w skrócie: Cass.) 1 izba cywilna, z dnia 10 lipca 2001 r.: Bulletin des arrêts des chambres civiles de la Cour de cassation (dalej w skrócie: Bull.civ.) 2001, nr 210, s. 2412.

Okoliczność bowiem, iż dług jest rezultatem umowy, podlegającej prawu niemieckiemu, nie jest przeszkodą stosowania przepisów o upadłości konsumenckiej. W konwencji otwarcie upadłości konsumenckiej we Francji rodzi skutki wobec długu zaciągniętego wobec na przykład wierzyciela niemieckiego, mimo iż sama umowa podlega prawu niemieckiemu.

Francuskie postępowania oddłużeniowe uregulowane w kodeksie konsumencym nie podlegają ustawodawstwu wspólnotowemu, a to rozporządzeniu WE nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. WE L 160/1 z 30 czerwca 2000 r.). W związku z powyższym nie zostało zapewnione uznanie i wykonalność orzeczeń sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) ani komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) w innych państwach członkowskich³⁰. W konsekwencji dłużnik, który ogłosił upadłość konsumencką we Francji, nie może być pewien, czy za granicą nie zostanie przeciwko niemu wszczęte postępowanie egzekucyjne mające na celu zaspokojenie należności objętych upadłością konsumencką³¹.

Ponadto, na podstawie art. L. 333–3–1 kodeksu konsumenckiego, postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personel*) lub postępowanie prowadzące do uwolnienia z reszty długów (*retablissement personel*) może wszcząć również osoba fizyczna, która nie ma miejsca zamieszkania we Francji, jeżeli jest obywatelem francuskim, a jej zobowiązania podlegają prawu francuskiemu. Natomiast, stosując wykładnię *a contrario* art. L. 333–3–1 kodeksu konsumenckiego, bezsporne jest, że nie podlegają jurysdykcji francuskiej dłużnicy niebędący obywatelami francuskimi, którzy nie mają miejsca zamieszkania we Francji, nawet jeżeli ich zobowiązania podlegają prawu francuskiemu.

4.1.2. WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU ORAZ KOMISJI DO SPRAW NIEWYPŁACALNOŚCIOWYCH

Specyfiką francuskiego postępowania oddłużeniowego jest jego dwufazowość. Pierwsza faza obejmuje postępowanie przed właściwą komisją do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), która nakłania (*concilier*) strony do zawarcia planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*). Jeżeli do niego nie dojdzie, komisja zaleca środki zaradcze (*recommandations*), mające na celu uzdrowienie sytuacji finansowej dłużnika. Wykonalność zaleceń komisji zależy od drugiej fazy postępowania — sądowej, gdzie sędzia komisarz (*juge de*

³⁰ Również art. 1 ust. 2 pkt b rozporządzenia WE nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, tzw. Bruksela I (Dz.U. WE L 12/1 z 16 stycznia 2001 r.) wyklucza zastosowanie swobodnego przepływu orzeczeń sądowych w stosunku do upadłości, układow i innych podobnych postępowań.

³¹ Por. V. Vigneau: *Guillaume-Xavier Bourin*, Droit du surendettement des particuliers Litec 2007, s. 34–35.

l'exécution), akceptując zalecane środki zaradcze (*recommandations*), nadaje im moc prawną. Tylko sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może ogłosić otwarcie postępowania prowadzącego do uwolnienia z reszty długów (*retablissement personnel*), gdy sytuacja finansowa dłużnika jest tak poważna, że żadne środki zaradcze (*recommandations*) nie są wystarczające.

Procedurę przed komisją do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) i jej skład regulują artykuły od L. 331–1 do L. 331–6 kodeksu konsumenckiego. W każdym departamencie we Francji istnieje co najmniej jedna komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*)³². Komisje do spraw niewypłacalnościowych mają charakter administracyjnoprawny i nie są one organem sądowym, w myśl art. 6 Europejskiej konwencji praw człowieka, gdyż ich decyzje nie mają waloru wykonalności i w sposób władczy nie decydują o prawach i obowiązkach stron³³, a orzeczenia nie podlegają kontroli Sądu Kasacyjnego (*Cour de Cassation*)³⁴. Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może jedynie zatwierdzić plan oddłużeniowy (*plan conventionnel de redressement*) zawarty pomiędzy stronami lub zalecić stosowanie środków zaradczych (*recommandations*) sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*), lecz to ten ostatni podejmuje ostateczną decyzję, nadając im moc prawną³⁵.

Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) składa się z sześciu członków:

- prefekta, jako przewodniczącego, który ma głos decydujący,
- przedstawiciela najwyższego urzędu finansowego w departamencie (*trésorier-payeur general*) jako wiceprzewodniczącego,
- dyrektora departamentalnego urzędu podatkowego,
- przedstawiciela oddziału Banku Francji (*Banque de France*),
- przedstawiciela organizacji konsumenckich,
- przedstawiciela organizacji kredytowych i pożyczkowych.

Ponadto, nowelizacja z dnia 1 sierpnia 2003 r., n° 2003–710710, kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*d'orientation et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*), przewidziała w art. R. 331–6–1 kodeksu konsumenckiego możliwość powołania w skład komisji dwóch dodatkowych osób z prawem głosu doradczego. Od osób tych wymaga się specjalnych kwalifikacji, gdyż mogą to być tylko osoby, które posiadają co najmniej dyplom

³² Komisje tworzone są na podstawie zarządzenia prefekta. Ponadto, zgodnie z tekstem art. L. 331–1 kodeksu konsumenckiego w jednym departamencie może być utworzona więcej niż jedna komisja. Wszystko zależy od sytuacji społecznej, geograficznej lub demograficznej w departamencie, tak art. R. 331–1 kodeksu konsumenckiego.

³³ Tak Cass. 2 izba cywilna, 18.12.2003 r.: JCP G 2004, IV, 1.

³⁴ Tak Cass. 1 izba cywilna, 4.04.1991 r.: Bull.civ. 1991, I, n° 121 i 124.

³⁵ Chociaż natura prawna komisji pozostaje administracyjnoprawna, to zdaniem Sądu Kasacyjnego (*Cour de Cassation*) komisja podlega działalności sądowej i na podstawie art. L. 781–1 kodeksu o ustroju sądów ponosi odpowiedzialność wedle reguł sądowych, a nie administracyjnoprawnych (Cass. 1 izba cywilna, 13.12.2005 r.: *Juris-Data* n° 2005–031262; *Contrats, conc.consom.* 2006, komentarz 59; s. 227, z glosą V. Avena–Robardet; tak samo Tribunal d'Appel Versailles, 22.10.1999 r.: *Contrats, conc.consom.* 2001, komentarz 34).

licencjata prawa (*licence en droit*) z co najmniej trzyletnim doświadczeniem w dziedzinie prawa konsumenckiego, albo osoby, które mają co najmniej trzyletnie doświadczenie w pracy w ośrodku socjalnym lub pomocy rodzinnej³⁶.

Zgodnie z art. L. 213–5 kodeksu o ustroju sądów (*code de l'organisation judiciaire*), funkcja sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) w sądowej fazie postępowania upadłościowego wykonywana jest przez przewodniczącego sądu okręgowego (*président du tribunal de grande instance*). Jednakże funkcjonująca w prawie francuskim możliwość delegacji i podwójnej delegacji pozwoliły przewodniczącemu sądu okręgowego najpierw delegować swoje zadania na sędziego sądu okręgowego (*juge du tribunal de grande instance*), a następnie, w systemie podwójnej delegacji, na sędziego sądu rejonowego (*juge d'instance*)³⁷.

Kodeks konsumencki określa zasady badania właściwości miejscowej komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*). Na podstawie art. R 331–7 kodeksu konsumenckiego, w przypadku dłużnika zamieszkałego we Francji, właściwość miejscową departamentalnych komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) ustala się na podstawie miejsca zamieszkania dłużnika (*domicile*), który zgodnie z art. 102 kodeksu cywilnego oznacza miejsce zwykłego i stałego pobytu.

Jeśli dłużnik — będący obywatelem francuskim, niemający miejsca zamieszkania we Francji, ale którego długi zostały zaciągnięte we Francji — o którym mowa w art. L. 333–3–1 kodeksu konsumenckiego, chce złożyć wniosek o wszczęcie postępowania oddłużeniowego, to właściwość miejscową komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) ustala się według miejsca położenia we Francji przedsiębiorstwa któregośkolwiek z jego wierzycieli.

W przypadku natomiast gdy dłużnik nie ma miejsca zamieszkania ani miejsce jego pobytu nie jest znane, to na podstawie art. 42 zd. 3 kodeksu procedury cywilnej (*code de procédure civile*) może on według swego wyboru złożyć wniosek do komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) właściwej dla miejsca, w którym aktualnie przebywa we Francji lub za granicą.

Tymczasem dla ustalenia właściwości miejscowej sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) w praktyce wystarczy sprawdzenie właściwości komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*). Dla dłużnika będącego obywatelem francuskim, który nie ma miejsca zamieszkania we Francji, a o którym mowa w art. L. 333–3–1 kodeksu konsumenckiego, właściwy miejscowo jest sąd w miejscu rozpatrującej wniosek departamentalnej komisji do spraw niewypła-

³⁶ W praktyce bardzo trudno znaleźć osoby odpowiadające powyższym wymaganiom, w szczególności z uwagi na okoliczność, że członkom komisji nie płaci się wynagrodzenia. Przedstawiciele Banku Francji (*Banque de France*), instytucji departamentalnych lub organizacji pełnią funkcję członka komisji w ramach swoich obowiązków pracowniczych lub na podstawie umowy zlecenia. Wynagradzani są więc przez swojego pracodawcę lub zleceniodawcę.

³⁷ W praktyce w 70% funkcję sędziego-komisarza wykonują sędziowie rejonowi (*juge d'instance*); tak V. Vigneau: *Guillaume-Xavier Bourin*, s. 134–135.

calnościowych (*commission de surendettement*). W pozostałych wypadkach właściwość miejscowa sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) wyznaczana jest według miejsca zamieszkania dłużnika, czyli jest to ta sama przesłanka co przy właściwości komisji.

4.1.3. WYMOGI FORMALNE WNIOSKU

Dłużnik składa wniosek o wszczęcie konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personel*) lub postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*) do sekretariatu komisji do spraw niewypłacalnościowych lub sekretariatu przy oddziale Banku Francji (*Banque de France*). Wniosek nie podlega żadnym opłatom, a postępowanie oddłużeniowe co do zasady jest bezpłatne³⁸.

Wniosek dłużnika o wszczęcie postępowań oddłużeniowych powinien pod rygorem niedopuszczalności zawierać zgodnie z art. R. 331–7–3 kodeksu konsumenckiego: własnoręczny podpis dłużnika, imię i nazwisko, jego adres, wskazanie sytuacji rodzinnej, wyszczególnienie dochodów i aktywów oraz długów majątku, jak również wskazanie nazwisk i adresów wierzycieli. W praktyce funkcjonuje formularz CERFA 30–273, który zawiera wszystkie potrzebne dane i do którego załącza się wydruk zaległości podatkowych. Obowiązek bowiem wykazania zaległości podatkowych ma na celu ułatwienie zastosowania ewentualnych środków zaradczych (*recommandations*), które muszą być stosowane w powiązaniu z przepisami procedury podatkowej. Natomiast w sytuacji, gdy dłużnik znajduje się pod opieką kuratora lub opiekuna, wniosek o wszczęcie postępowania powinien być podpisany przez kuratora lub opiekuna.

4.2. PRZESŁANKI MATERIALNOPRAWNE

Przesłanki materialnoprawne dotyczące wszczęcia postępowań oddłużeniowych obejmują: zakres podmiotowy, legitymację procesową do złożenia wniosku oraz podstawy wszczęcia postępowań oddłużeniowych.

Zakres podmiotowy dla obu postępowań oddłużeniowych jest wspólny. Podstawy wszczęcia postępowań oddłużeniowych i legitymacja procesowa są natomiast uregulowane odmiennie dla każdego z postępowań. Spośród podstaw wszczęcia postępowań oddłużeniowych, stopień niewypłacalności (*surendettement*) stanowi główną różnicę pomiędzy obu postępowaniami. Jeżeli chodzi o legitymację proce-

³⁸ Dłużnik jednakże może być obciążony kosztami wynagrodzenia zarządcy (*mandataire*), do którego obowiązków należy spisanie wszystkich wierzytelności, oraz likwidatora (*liquidateur*) w trakcie postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*).

sową, to konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personnel*) wszcząć może tylko dłużnik, a postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) również inne podmioty.

4.2.1. ZAKRES PODMIOTOWY POSTĘPOWAŃ ODDŁUŻENIOWYCH

Ustawodawca francuski, w art. L. 330–1 kodeksu konsumenckiego, nie definiuje pojęcia „konsument”³⁹, stanowiąc, że jedynie osoba fizyczna może wszcząć konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personnel*) albo postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*).

Jednakże nie w stosunku do każdej osoby fizycznej mogą być wszczęte postępowania oddłużeniowe. Wyłączone są takie podmioty, które podlegają postępowaniom upadłościowym prowadzonym w stosunku do przedsiębiorców (*difficultés des entreprises*), a to między innymi przedsiębiorcy, rolnicy, rzemieślnicy, przedstawiciele wolnych zawodów⁴⁰. Konsumenckie postępowania oddłużeniowe zostały bowiem ukształtowane jako subsydiarne wobec upadłości gospodarczej. W konsekwencji należy stwierdzić, że ustawodawca francuski poprzez wyłączenie określonych podmiotów wyznaczył zakres podmiotowy postępowania oddłużeniowych, przyjmując, iż jest to osoba fizyczna, która nie podlega gospodarstwu postępowaniu upadłościowemu⁴¹.

³⁹ Nie istnieje bowiem w kodeksie konsumenckim definicja legalna konsumenta. Natomiast orzecznictwo wypracowało szeroko rozumianą definicję, przyjmując, że również osoba prawna może być konsumentem, jeżeli umowa nie ma bezpośredniego związku z prowadzoną działalnością gospodarczą (tak Cass. 1 izba cywilna, 28.04.1987 r., D. 1988.1 n. Delecbeque, *JurisClasseur périodique* (dalej w skrócie: JCP) 1987.II.20892 z glosą Paisant, *Revue trimestrielle de droit civil* (dalej w skrócie: RTD Civ.) 1987, 548 z glosą Mestre oraz Cass. Ire civ. 24.11.1993 r., D. 1994 som. com. s. 236 z glosą Paisant, Defrénois, 1994, s. 818 z glosą D. Mazeaud, Cass. Ire civ. 21.02.1995 r., JCP 1995.II.22502 z glosą Paisant, 5.11.1996 r.: *Contrats, conc.consom.* 1997, n°12).

⁴⁰ Aktualne przepisy o upadłości przedsiębiorców (*difficultés des entreprises*) obowiązują na mocy ustawy z dnia 26 lipca 2005 r., n° 2005–845 o ochronie przedsiębiorstw (*sauvegarde des entreprises*), która została inkorporowana do kodeksu handlowego (*code de commerce*). Ponadto, zgodnie z art. L. 333–3 kodeksu konsumenckiego, nie stosuje się postępowania oddłużeniowych w stosunku do podmiotów podlegających ustawom: ustawa z dnia 1 marca 1984 r., n° 84–148 dotycząca prewencji i ugodowego rozwiązywania problemów przedsiębiorców (*relative à la prévention et au règlement amiable des difficultés des entreprises*), ustawa z dnia 30 grudnia 1988 r., n° 88–1202 dotycząca przystosowywania gospodarstw rolnych do warunków ekonomicznych i socjalnych (*relative à l'adaptation de l'exploitation agricole à son environnement économique et social*) i ustawa z dnia 25 stycznia 1985 r., n° 85–98 dotycząca postępowania naprawczego i sądowej likwidacji przedsiębiorstw (*relative au redressement et à la liquidation judiciaires des entreprises*).

⁴¹ Na przykład członek zarządu (*gérant*) spółki z o.o. (tak orzeczenie Cass. 1 izba cywilna, 23.03.1994 r.: JCP E 1994, II, 634, z glosą Lecène–Marénaud oraz Cass. 1 izba cywilna, 7.11.2000 r.: *Contrats, conc.consom.* 2000, komentarz 36).

4.2.2. LEGITYMACJA PROCESOWA DO ZŁOŻENIA WNIOSKU O WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA ODDŁUŻENIOWEGO

W przeciwieństwie do upadłości gospodarczej⁴² wierzyciele dłużnika nie są legitymowani do złożenia wniosku o wszczęcie postępowań oddłużeniowych. Zgodnie z art. L. 331–3 zd. 1 kodeksu konsumenckiego postępowanie wszczynane jest na wniosek dłużnika adresowanego do komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*). Następnie, komisja dysponuje sześciomiesięcznym terminem w celu zbadania wniosku i wydania postanowienia o jego dopuszczalności (*recevabilité*) oraz zadecydowania o jego dalszym biegu. Komisja bowiem, w zależności od stanu niewypłacalności dłużnika, może albo wszcząć konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personnel*), albo przedstawić wniosek dłużnika sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) celem wszczęcia przez niego postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*).

W przypadku konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) legitymację procesową do złożenia wniosku ma tylko dłużnik. Natomiast w postępowaniu prowadzącym do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) legitymację mają: co do zasady — komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), dłużnik — w sytuacji opisanej w art. L. 332–5 zd. 2 kodeksu konsumenckiego, jak i sam sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może wszcząć postępowanie z urzędu.

Według art. L. 332–5 zd. 2 kodeksu konsumenckiego, jeżeli w ciągu dziewięciu miesięcy od złożenia wniosku komisja nie wszczęła konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) ani nie przedstawiła wniosku dłużnika sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) celem wszczęcia przez niego postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*), dłużnik może bezpośrednio do sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) złożyć wniosek o wszczęcie postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*)⁴³. Jest to sytuacja szczególna, której celem było skłonienie komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) do szybszego rozpatrywania wniosków. Na dłużniku spoczywa ciężar udowodnienia bezczynności komisji, który w praktyce sprowadza się do porównania dat — złożenia kompletnego wniosku i braku decyzji komisji.

⁴² Wniosek o ogłoszenie upadłości przedsiębiorcy może wnieść oprócz dłużnika (art. L. 631–4 kodeksu handlowego) również wierzyciel, prokurator (*ministère public*) lub sąd z urzędu (art. L. 631–5 kodeksu handlowego).

⁴³ Ponadto, dłużnik może wszcząć postępowanie przed sędzią komisarzem (*juge de l'exécution*) tylko jako instancją odwoławczą, np. gdy zaskarży decyzję komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) w przedmiocie dopuszczalności wniosku (*recevabilité de la demande*) lub późniejszego jego kierunku (art. L. 332–5 kodeksu konsumenckiego).

W pozostałych przypadkach to komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), po uzyskaniu zgody dłużnika, składa do sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) wniosek o ogłoszenie postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*). Ponieważ inicjatywę ma komisja, to zgoda dłużnika jest obowiązkowa⁴⁴. Komisja wszczyna postępowanie przed sędzią komisarzem (*juge de l'exécution*) po analizie wniosku dłużnika albo w sytuacji, gdy nie doszło do wykonania planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*), albo gdy zaszła taka potrzeba w trakcie zalecania środków zaradczych (*recommandations*). Powołanie sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) powoduje bezskuteczność zarówno planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*), jak i środków zaradczych (*recommandations*), z wyjątkiem gdy dłużnik zgodzi się na ich stosowanie.

Wniosek o wszczęcie postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) możliwy jest również w pierwszym piśmie dłużnika adresowanym do komisji. Pozytywne stanowisko komisji przedstawiane jest następnie sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*), który ocenia, czy wszystkie przesłanki formalnoprawne i materialnoprawne zostały spełnione. Tylko sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może orzec o wszczęciu postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*)⁴⁵.

Sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) przysługuje inicjatywa do wszczęcia postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*), w trakcie rozpatrywania zażaleń w postępowaniach incydentalnych, a to gdy dłużnik zaskarżył stan zadłużenia ustalony przez komisję lub zalecane przez komisję środki zaradcze (*recommandations*). Zgodnie z art. R. 332–11 kodeksu konsumenckiego, w tych wypadkach sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może, po wcześniejszym uzyskaniu zgody dłużnika, z urzędu ogłosić otwarcie postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*). Zgoda dłużnika może być udzielona nawet ustnie do protokołu w trakcie posiedzenia.

W doktrynie i orzecznictwie zwraca się uwagę, że ustawodawca francuski nie uregulował sytuacji małżonków, a postępowania oddłużeniowe dotyczą tylko majątku odrębnego dłużnika, natomiast majątek wspólny małżonków został pominięty. Powstał więc problem, kto ma legitymację procesową do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania, gdy długi dotyczą zarówno majątku odrębnego, jak i wspólnego małżonków. W praktyce najczęściej małżonkowie składają razem wniosek o ogłoszenie

⁴⁴ W praktyce w około 20% przypadków dłużnicy odmawiają udzielenia takiej zgody z różnych względów, nie tylko z powodu obawy przed likwidacją majątku.

⁴⁵ Prawo francuskie nie zabrania wielokrotnego składania przez dłużnika wniosku o wszczęcie postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) lub postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*).

szczenie upadłości⁴⁶. Natomiast w przypadku rozwiedzionych małżonków, każdy z nich osobno składa wniosek o ogłoszenie upadłości, a gdy wniosek został złożony w trakcie postępowania rozwodowego, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) najczęściej zawiesza postępowanie oddłużeniowe, aż do momentu ogłoszenia wyroku rozwodowego⁴⁷.

4.2.3. PODSTAWY WSZCZĘCIA POSTĘPOWAŃ ODDŁUŻENIOWYCH

Wszczęcie konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personel*) następuje, gdy spełnione są dwie podstawy: niewypłacalność (*surendettement*) i dobra wiara dłużnika (*bonne foi*).

Natomiast, aby wszcząć postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*), musi zaistnieć dodatkowo sytuacja kwalifikowana jako „niemożliwość sanacji” (*situation irrémédiablement compromise*). Jest to taka sytuacja, w której do oddłużenia dłużnika niewystarczające jest zastosowanie środków przewidzianych dla konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personel*).

W związku z powyższym wyróżnia się trzy podstawy wszczęcia postępowań oddłużeniowych: dobrą wiarę dłużnika (*bonne foi*), niewypłacalność (*surendettement*) i sytuację kwalifikowaną jako „niemożliwość sanacji” (*situation irrémédiablement compromise*).

4.2.3.1. DOBRA WIARA DŁUŻNIKA (*BONNE FOI*)

Podstawą ogłoszenia upadłości wspólną dla obu rodzajów postępowań jest dobra wiara dłużnika (*bonne foi*). Ustawodawca francuski nie definiuje dobrej wiary (*bonne foi*) ani złej wiary (*mauvaise foi*). Jednakże w art. L. 333–2 kodeksu konsumenckiego wymienia zachowania dłużnika skutkujące pozbawieniem go prawa do oddłużenia (*déchéance du débiteur*):

- sfałszowanie deklaracji lub dołączenie nieprawdziwych dokumentów,
- defraudacja lub zatajenie aktywów albo ich usiłowanie,

⁴⁶ Por. orzeczenie Cass. 1 izba cywilna, 31.03.1992 r.: Bull.civ. 1992, I, n° 109; JCP G 1992, II, 21942, z glosą Paisant; Contrats, conc.consom. 1992, komentarz 123, glosa Raymond. oraz Cass. 1 izba cywilna, 11.10.2000 r.: Bull.civ. 2000, I, n° 242.

⁴⁷ W przypadku konkubinatu Sąd Kasacyjny (*Cour de Cassation*) dopuścił możliwość łącznego rozpatrzenia wniosku o wszczęcie postępowania oddłużeniowego pomiędzy konkubentami wspólnie prowadzącymi gospodarstwo domowe, jeżeli złożyli wspólny wniosek (tak Cass. 1 izba cywilna, 17.11.1998 r.: Contrats, conc.consom. 1999, komentarz 48). Przeciwnie, jeżeli wnioski zostały złożone osobno, to każdy z nich rozpatrywany jest autonomicznie (Cass. 1 izba cywilna, 5.01.2000 r.: Contrats, conc.consom. 2000, komentarz 151, z glosą G. Raymond).

- zwiększenie niewypłacalności przez udzielenie pożyczki lub zmniejszenie aktywów podczas procedury oddłużeniowej, jak również zwrot pożyczki bez uzyskania zgody wierzycieli, komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) lub sędziego.

Zgodnie z art. 2268 kodeksu cywilnego istnieje domniemanie dobrej wiary (*bonne foi*)⁴⁸. To na wierzycielu spoczywa ciężar udowodnienia złej wiary dłużnika (*mauvaise foi*)⁴⁹.

Złą wiarę (*mauvaise foi*) przyjmuje się w przypadku, gdy dłużnik, wiedząc o swojej złej sytuacji finansowej, w sposób lekkomyślny zaciąga dalsze zobowiązania⁵⁰. Zła wiara dłużnika (*mauvaise foi*) jest wynikiem nieuczciwych intencji lub chęci oszukania wierzycieli⁵¹. Jednocześnie brak dobrej wiary niekoniecznie musi wynikać z mnożenia kredytów lub pożyczek. Nie tylko bowiem dłużnik ponosi winę za naganną łatwość, z jaką zaciąga zobowiązania. Odpowiedzialność ciąży również na udzielającym kredytu, w sytuacji gdy konsument jest już zadłużony. Zjawisko „mnożenia kredytów” należy więc oceniać w kontekście „generalnej sytuacji konsumenta”⁵², mając na uwadze łatwość, z jaką otrzymuje się kredyt, w szczególności kredyty konsumpcyjne w postaci kart debetowych. Natomiast ocenie podlega postawa dłużnika w sytuacji niewypłacalności. Dobra wiara (*bonne foi*) to bowiem ogół okoliczności, które bierze się pod uwagę⁵³. W tym kontekście należy również rozważyć przyczynę upadłości. Dobrą wiarę (*bonne foi*) przyjmuje się zawsze, gdy przyczyną jest element zewnętrzny, nieprzewidywalny, tzw. wypadek losowy. Zgodnie z orzecnictwem przy ocenie dobrej wiary należy również wziąć pod uwagę wykształcenie i kwalifikacje zawodowe⁵⁴.

Ocena dobrej wiary (*bonne foi*) powinna być dokonywana przez sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) w momencie rozpoczęcia sądowej fazy postępowania⁵⁵. Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może więc wziąć pod uwagę elementy, których nie przedstawiono przed komisją do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), jak również dokonać innej oceny niż komisja. W szcze-

⁴⁸ Por. V. Roland et Boyer: *Adages du droit français*, Litec 1992, 3e éd., n° 3.

⁴⁹ Tak orzeczenie Cass. I izba cywilna, 4.04.1991 r.: Bull.civ. 1991, I, n° 124; Dix ans de jurisprudence commentée en droit de la consommation, Contrats, conc.consom. déc. 2000, komentarz 232. — Cass. I izba cywilna, 4.04.1991 r.: Bull.civ. 1991, I, n° 123. — Cass. I izba cywilna, 24.02.1993 r.: Bull. civ. 1993, I, n° 8.

⁵⁰ Por. Tribunal d'instance (dalej w skrócie: TI) Angoulême, 26.04.1990 r.: Bulletin rapide de droit des affaires Francis Lefebvre (dalej w skrócie: BRDA) 30.06.1990 r.; Institut national de la consommation (dalej w skrócie: INC) n° 702, s. 6. Podobnie TI La Roche-sur-Yon, 26.09.1990 r.: INC hebdo n° 2094. — TI Quimper, 2.10.1990 r.: INC hebdo n° 716, s. 6. — TI Brest, 20.11.1990 r.: INC hebdo n° 716, s. 9.

⁵¹ Na przykład poprzez organizowanie lub powiększanie swojej niewypłacalności, symulowanie długów, przewartościowanie aktywów, wyrzeczenie się dochodów w celu uchylecia się od egzekucji (por. Cass. I izba cywilna, 31.03.1992 r.: Bull. civ. 1992, I, n° 109; Cass. I izba cywilna, 10.02.2005 r.: Juris-Data n° 2005-026890; Contrats, conc.consom. 2005, komentarz 121, z głosem G. Raymond).

⁵² Tak: TI Aubervilliers, 12.04.1990 r.: Gaz.Pal. 1990, I, s. 37.

⁵³ Tak orzeczenie Cass. I izba cywilna, 10.10.1996 r.: Bull.civ. 1996, I, n° 447.

⁵⁴ Tak TI Poitiers, 6.06.2005 r.: Contrats, conc.consom. 2005, komentarz 180, z głosem G. Raymond.

⁵⁵ Tak Cass. I izba cywilna, 10.12.1996 r.: Bull.civ. 1996, I, n° 4.

gólności sędziego komisarza (*juge de l'exécution*), w przypadku drugiego wniosku o ogłoszenie upadłości, może przyjąć dobrą wiarę, w sytuacji gdy za pierwszym razem oddalił wniosek ze względu na brak tej podstawy.

Dobra wiara dłużnika (*bonne foi*) oceniana jest indywidualnie dla każdego z wnioskujących. Jeśli więc chodzi o małżonków, to w przypadku ich wspólnego wniosku o wszczęcie postępowania oddłużeniowego sędzia komisarz ocenia dobrą wiarę każdego z nich osobno⁵⁶.

4.2.3.2. NIEWYPŁACALNOŚĆ (*SURENDETTEMENT*)

Niewypłacalność (*surendettement*) charakteryzuje się, według art. L. 330–1 zd. 1 kodeksu konsumenckiego, niezdolnością do spłaty wszystkich długów dłużnika niepochodzących z działalności gospodarczej, które stały się wymagalne bądź wkrótce staną się wymagalne, jak również pokrycia zobowiązań z tytułu poręczenia lub odpowiedzialności solidarnej za dług przedsiębiorcy prywatnego lub spółki, o ile nie był on faktycznie lub prawnie jej podmiotem zarządzającym.

Badanie tym samym sprowadza się do porównania długów z aktywami dłużnika. Tylko jeśli wszystkie razem policzone dochody i majątek dłużnika nie są wystarczające do zaspokojenia wierzycieli, to jest on w sytuacji niewypłacalności (*surendettement*), z zastrzeżeniem „zdolności do spłaty” (*capacité de remboursement*). Różnica, jaka powstaje po porównaniu miesięcznych dochodów dłużnika z jego zobowiązaniami, nazywana jest „zdolnością do spłaty” (*capacité de remboursement*). Jeżeli jest negatywna, to wynika ona często z ciężkiej sytuacji dłużnika żyjącego na poziomie minimum socjalnego, gdzie jego dochody nie wystarczają na podstawowe wydatki. „Zdolność do spłaty” (*capacité de remboursement*) może być również pozytywna, nawet jeśli jest ona niewielka, pozwala ona na ocenę, w jakim stopniu dłużnik może zaspokoić swoich wierzycieli.

Na aktywa dłużnika składają się nie tylko jego stałe dochody (*revenus*), lecz również kapitał (*capital*). Jeśli wnioskujących jest więcej, ich aktywa są szacowane łącznie. Na dochody (*revenus*) dłużnika składają się kwoty, które otrzymuje regularnie, uwzględniając w tym również świadczenia socjalne. Tymczasem kapitał (*capital*) składa się ze wszystkich rzeczy mających wartość materialną należących do dłużnika.

Podlegające oddłużeniu długi osoby fizycznej mogą, zgodnie z art. L. 330–1 zd. 1 kodeksu konsumenckiego, składać się z trzech elementów: wymagalne długi niepochodzące z działalności gospodarczej, wkrótce wymagalne długi niepochodzące z działalności gospodarczej i zobowiązania z tytułu poręczenia. Te trzy kategorie łączą jedna cecha wspólna — wszystkie nie mogą pochodzić z działalności gospodarczej⁵⁷.

⁵⁶ Tak Cass. 1 izba cywilna, 14.03.2000 r.: Bull. civ. 2000, I, n° 95.

⁵⁷ Sąd Kasacyjny (*Cour de Cassation*) zdefiniował długi pochodzące z działalności gospodarczej jako te, które powstały na potrzeby lub z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej (tak Cass. 1 izba cywilna, 8.04.2004 r.:

Długi nie pochodzące z działalności gospodarczej to w głównej mierze długi dnia codziennego, kredyty zaciągnięte przez członków rodziny lub konkubenta, jak i długi podatkowe. Przy badaniu niewypłacalności (*surendettement*), po stronie dłużów, uwzględnia się grzywny karne oraz długi alimentacyjne, jednakże zobowiązania te nie mogą być przedmiotem postępowania oddłużeniowego⁵⁸.

Zobowiązanie z tytułu poręczenia za dług osoby prywatnej może spowodować niewypłacalność (*surendettement*) dłużnika. Jeśli natomiast konsument poręczył za przedsiębiorcę, to zobowiązanie to tylko w dwóch przypadkach może być powodem niewypłacalności (*surendettement*): albo poręczenie nastąpiło za dług przedsiębiorcy indywidualnego⁵⁹, albo poręczono za dług spółki, jednakże tylko wtedy, gdy poręczający nie był prawnie lub faktycznie jej zarządzającym⁶⁰.

W przypadku wspólnego wniosku małżonków, powstał problem, co w sytuacji gdy tylko jeden z małżonków podlega postępowaniu oddłużeniowemu lub gdy zarządzając przedsiębiorstwem wykorzystał majątek wspólny małżonków⁶¹. W tej sytuacji należy przede wszystkim ustalić, czy taki dłużnik nie podlega innej procedurze gospodarczej. Jeżeli tak, to w takim przypadku postępowanie oddłużeniowe nie będzie mogło być wszczęte. Jeżeli natomiast dłużnik byłby objęty zakresem podmiotowym postępowania oddłużeniowego, to wtedy należy oszacować długi oraz podzielić je na pochodzące i nie pochodzące z działalności gospodarczej. Tylko te ostatnie będą mogły być wzięte pod uwagę.

4.2.3.3. NIEMOŻLIWOŚĆ SANACJI (*SITUATION IRRÉMÉDIABLEMENT COMPROMISE*)

Jeżeli dłużnik będący w dobrej wierze (*bonne foi*) znalazł się w stanie niewypłacalności (*surendettement*), a środki przewidziane w art. L. 331–6, L. 331–7 i L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego stały się niewystarczające, to zgodnie z art. L. 330–1 zd. 3 kodeksu konsumenckiego dłużnik może wszcząć postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*).

Contrats, conc.consom. 2004, komentarz 166; Juris-Data n° 2004-023228, jak również Cass. 1 izba cywilna, 31.03.1992 r.: Bull.civ. 1992, I, n° 107).

⁵⁸ To znaczy dolicza się je do ogólnego stanu zadłużenia, jednakże one same nie mogą być przedmiotem postępowania, czyli nie można odroczyć terminu ich spłaty, zmniejszyć, dokonać konwersji ani umorzyć.

⁵⁹ Na przykład małżonek, który poręczył za współmałżonka.

⁶⁰ Tak C. Marie: *Cautionnement et surendettement ou les cautions oubliées des procédures de traitement des situations de surendettement des particuliers*, Revue des procédures collectives (dalej w skrócie: Rev.proc.coll.) 1996, s. 149; *Cautionnement et surendettement, à propos d'un arrêt de la première chambre civile de la Cour de Cassation du 13 novembre 1996*: Contrats, conc.consom. 7/1997; *Cautionnement et surendettement: une rencontre à risques*: Rev.proc.coll. 2004, s. 348.

⁶¹ Por. orzeczenie Cass. 1 izba cywilna, 12.12.1995 r.: Contrats, conc.consom., Dix ans de jurisprudence commentée, 10/2000, komentarz 230.

Innymi słowy, muszą zostać spełnione te same podstawy jak przy wszczęciu postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*), czyli: dobra wiara (*bonne foi*) i niewypłacalność (*surendettement*), a ponadto dłużnik musi znaleźć się w sytuacji kwalifikowanej jako niemożliwość sanacji (*situation irrémédiablement compromise*). Tym samym nie jest wystarczająca sama niewypłacalność (*surendettement*), gdyż wówczas dłużnik mógłby stać się podmiotem konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*). Niewypłacalność (*surendettement*) musi być zatem zaostrożona oczywistą niemożliwością zastosowania środków zaradczych (*recommandations*) przewidzianych dla postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*).

To, co pozwala odróżnić „niezdolność do spłaty wszystkich długów dłużnika niepochodzących z działalności gospodarczej” od sytuacji kwalifikowanej jako niemożliwość sanacji (*situation irrémédiablement compromise*), można nazwać ciężarem długów w porównaniu z niewystarczającymi środkami do ich spłaty⁶². Ocena sytuacji kwalifikowanej jako niemożliwość sanacji (*situation irrémédiablement compromise*) jest najpierw i przede wszystkim ekonomiczna, lecz również bierze się pod uwagę inne kryteria. W orzecznictwie zwraca się uwagę na kryteria, takie jak: wiek, możliwości zarobkowe, wykształcenie, szansa na znalezienie pracy, wstrząs psychiczny u dłużnika lub rodziny. Nie istnieje kryterium absolutne, którym sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) lub komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) kierowałiby się, wybierając odpowiednie postępowanie oddłużeniowe. Każdy przypadek powinien być rozpatrywany indywidualnie. Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) nie może odmówić wszczęcia postępowania oddłużeniowego, argumentując, że dłużnik jest młody i ma przed sobą przyszłość. W żadnym wypadku nie może też grać roli jasnovidza i przewidywać przyszłość dłużnika, przeciwnie, powinien orzekać na podstawie złożonych dokumentów i oceniać jego sytuację na dzień mającego miejsce postępowania.

Postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) jest postępowaniem subsydiarnym, gdyż może być ogłoszone jedynie wtedy, gdy klasyczne środki przewidziane dla konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) są niewystarczające⁶³. Z tego też względu sędzia komisarz (*juge d'exécution*) nie może wszcząć postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*), jeśli do oddłużenia dłużnika wystarczające jest zastosowanie środków przewidzianych w art. L. 331–7 i L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego⁶⁴.

⁶² Por. TI Niort, 7.04.2004 r.: Contrats, conc.consom. 2004, komentarz 102, z glosą G. Raymond.

⁶³ Tak Cass. 10.01.2005 r.: Contrats, conc.consom. 2005, 1re esp., komentarz 76, z glosą G. Raymond.

⁶⁴ Tak Tribunal de grande instance (w skrócie: TGI) Paris, 23.02.2005 r.: Juris-Data n° 2005–265775; Contrats, conc.consom. 2005, 2e esp., komentarz 76, z glosą G. Raymond.

V. PODSUMOWANIE — EWENTUALNE WNIOSKI DLA USTAWODAWCY POLSKIEGO

Celowość uchwalenia w Polsce ustawy regulującej nadmierne zadłużenie konsumentów od dawna była postulowana w doktrynie⁶⁵, a propozycje oddłużenia osób fizycznych były również przedmiotem projektów ustaw złożonych w Sejmie⁶⁶. Aktualnie w dniu 24 października 2008 r. Sejm RP uchwalił rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁶⁷. Z tego też względu przesłanki ogłoszenia upadłości konsumenckiej we Francji — zarówno materialnoprawne, jak i formalnoprawne — mogą stanowić dla ustawodawcy polskiego ważny punkt odniesienia dla przyszłych rozwiązań.

Polski ustawodawca, jeśli chciałby pójść drogą ustawodawcy francuskiego, musi zdawać sobie sprawę, że decyduje się na model, w którym istotną rolę odgrywa, nieznaną prawu polskiemu — komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*). W polskim systemie prawnym niecelowe wydaje się powołanie takiej instytucji. Przede wszystkim ustawodawca polski musiałby wziąć pod uwagę ewentualny zarzut niekonstytucyjności takiego rozwiązania. Zgodnie bowiem z art. 45 Konstytucji RP każdy podmiot może dochodzić swych praw przed „właściwym, niezależnym, bezstronnym i niezawisłym sądem”. W świetle powyższego negatywnie należy ocenić poselski projekt ustawy o przeciwdziałaniu niewypłacalności osoby fizycznej oraz upadłości konsumenckiej⁶⁸, który przewiduje powołanie specjalnych Konsumenckich Kolegiów Orzekających, działających przy Delegaturze Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Na aprobatę natomiast zasługuje uchwalona w dniu 24 października 2008 r. ustawa o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, która przewiduje powierzenie sądom upadłościowym (sądom rejonowym—sądom gospodarczym) rozpatrywania wniosków niewypłacalnych dłużników będących osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej, których niewypłacalność powstała wskutek wyjątkowych i niezależnych od nich okoliczno-

⁶⁵ Por. M. Porzycki: *Umorzenie długów w postępowaniu upadłościowym*, TPP 2006, nr 1; W. Szpringer: *Upadłość konsumenta — koncepcje i tendencje regulacji*, Prawo Bankowe 2005, nr 1; P. Tereskiewicz: *Postępowania upadłościowe i oddłużeniowe...*, *op. cit.*

⁶⁶ Por. projekt posłów PiS ustawy o przeciwdziałaniu niewypłacalności osoby fizycznej oraz upadłości konsumenckiej (druk sejmowy nr 2668 w Sejmie IV kadencji, druk sejmowy nr 776 w Sejmie V kadencji oraz druk sejmowy nr 1047 w Sejmie VI kadencji). W dniu 7 października 2008 r. Komisja Gospodarki oraz Komisja Sprawiedliwości i Praw Człowieka po I czytaniu odrzuciły projekt powyższej ustawy (tekst dostępny na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/opisy/1047.htm>). W Sejmie VI kadencji znajdował się również projekt poselski ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, który został wycofany w dniu 2 października 2008 r. (tekst dostępny na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/opisy/556.htm>).

⁶⁷ Druk sejmowy nr 831 (<http://orka.sejm.gov.pl/SQL.nsf/ustawyall?OpenAgent&6&27>).

⁶⁸ Druk sejmowy nr 1047 w Sejmie VI kadencji.

ści. Sądy powszechne, w których utworzone zostały liczne wydziały upadłościowe, są przygotowane zarówno merytorycznie, jak i organizacyjnie do przyjęcia i rozstrzygnięcia niniejszych spraw⁶⁹. Ponadto, należy mieć na uwadze, że administracja we francuskim systemie prawnym ma większe znaczenie i tradycje niż w Polsce. Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) składa się z wyższych funkcjonariuszy administracji publicznej, którzy nie są wynagradzani. W Polsce mógłby w związku z tym pojawić się problem kadrowy. Również z ekonomicznego punktu widzenia nieuzasadnione jest tworzenie nowej kosztownej struktury administracyjnej, której powołanie we Francji związane było ze zmniejszeniem kosztów i odciążeniem sądów⁷⁰.

Na uwagę ustawodawcy polskiego zasługuje komplementarność francuskich konsumenckich postępowań oddłużeniowych z postępowaniem upadłościowym prowadzonym w stosunku do przedsiębiorców. Francuskie konsumenckie postępowania oddłużeniowe są bowiem subsydiarne wobec upadłości gospodarczej, czyli tylko osoba fizyczna, która nie podlega gospodarczemu postępowaniu upadłościowemu, może ogłosić upadłość konsumencką. Również uchwalona przez Sejm ustawa o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych określa krąg osób, wobec których postępowanie to może być prowadzone. Zgodnie z proponowanym art. 491¹ są to osoby fizyczne, wobec których nie prowadzi się postępowania upadłościowego przewidzianego dla przedsiębiorców. Ponadto, realizując postulat, że postępowanie oddłużeniowe powinno być czymś wyjątkowym, art. 491¹ ust. 1 przewiduje, że sąd będzie oddalał wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli niewypłacalność dłużnika nie powstała wskutek wyjątkowych i niezależnych od niego okoliczności, w szczególności w przypadku gdy dłużnik zaciągnął zobowiązanie, będąc niewypłacalnym, albo do rozwiązania stosunku pracy dłużnika doszło z przyczyn leżących po stronie pracownika lub za jego zgodą. W przeciwieństwie do francuskich postępowań oddłużeniowych, uchwalona przez Sejm ustawa o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie przewiduje podziału długów na pochodzące i niepochodzące z prowadzonej działalności. Powyższe rozwiązanie polskiego ustawodawcy należy uznać za słuszne, gdyż nie ma potrzeby różnicować pochodzenia długów, jeżeli dłużnik spełnia zakres podmiotowy postępowania oddłużeniowego.

Ponadto, uzasadnionym rozwiązaniem we Francji jest pozbawienie dłużnika prawa do ogłoszenia upadłości konsumenckiej w przypadku złożenia przez niego fałszywej deklaracji lub zatajenia aktywów. Również art. 491¹ ust. 1 uchwalonej

⁶⁹ Tak uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, druk sejmowy nr 831; dostępne na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/SQL.nsf/ustawyall?OpenAgent&6&27>.

⁷⁰ Komisje do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) mają swoją siedzibę najczęściej w budynkach delegatur Banku Francuskiego (*Banque de France*) i korzystają ze znajdującego się tam sekretariatu.

przez Sejm ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewiduje, że jeżeli upadły nie będzie realizował obowiązków wynikających z planu spłaty wierzycieli albo zatai swoje przychody, albo okaże się, że ukrywał on majątek, bądź też w przypadku prawomocnego orzeczenia, że czynność prawna upadłego została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, sąd — na wniosek wierzyciela — uchyli plan spłaty oraz umorzy postępowanie upadłościowe.

Z aprobatą należy się również odnieść do francuskiego rozwiązania pozbawienia wierzycieli legitymacji formalnej do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania oddłużeniowego. Konsumenckie postępowania oddłużeniowe są bowiem w założeniach formą pomocy państwa w stosunku do dłużników, którzy znajdując się w ściśle określonej przez prawo sytuacji, nie mogą zaspokoić wszystkich swoich wierzycieli wskutek niewystarczających środków finansowych. Tym samym przede wszystkim dłużnik, z wykluczeniem wierzycieli, powinien być legitymowanym do wszczęcia postępowania oddłużeniowego. W świetle powyższego krytycznie należy się odnieść do propozycji dalszego wzmocnienia pozycji wierzyciela i przyznania mu legitymacji do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego, co przewiduje uchwalona przez Sejm ustawa o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Należy podzielić pogląd, że nie istnieje przekonująca konieczność wprowadzenia ogólnej upadłości likwidacyjnej dla osób fizycznych, nieprowadzących działalności gospodarczej. Doprowadziłoby to do stopniowego przerzucenia całego ciężaru spornych spraw cywilnych na barki sądów upadłościowych i właściwie stopienia się w jedną całość postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego. Celem konsumenckiego postępowania upadłościowego powinno być oddłużenie, a nie dalsze wzmocnienie pozycji wierzyciela⁷¹.

Postępowania oddłużeniowe we Francji są bezpłatne. Rozwiązanie to jest konsekwencją założenia, że skoro długi dłużnika mają przewyższać jego aktywa, to państwo nie może dodatkowo pogarszać sytuacji jego niewypłacalności. Uchwalona przez Sejm ustawa o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewiduje zmianę ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁷² poprzez obniżenie opłaty od wniosku o wszczęcie postępowania z kwoty 1000 zł pobieranej w sprawach przedsiębiorców, do kwoty 200 zł w sprawach osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej. Ponadto, co zasługuje na szczególną aprobatę, w stosunku do konsumentów nie stosuje się art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze⁷³, który wyłącza korzystanie w stosunku do dłużników będących przedsiębiorcami z przywileju, jakim jest zwolnienie od kosztów sądowych.

⁷¹ Tak F. Zoll: *Opinia zlecona w sprawie projektu nowelizacji prawa upadłościowego w zakresie postępowania wobec osób nie będących przedsiębiorcami* (druk 556), Biuro Analiz Sejmowych, Kraków, 15 lipca 2008 r.

⁷² Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.

⁷³ Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.